

ТРИБУНА ДОКТОРАНТА, АСПІРАНТА І ЗДОБУВАЧА

УДК 343.21

І. А. Зінов'єва, співробітник сектору дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю Інституту вивчення проблем злочинності НАПрН України, м. Харків

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРИМІТОК У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

У статті розглядаються питання визначення юридичної природи примітки та її значення, наведена класифікація приміток та обґрунтування недоцільності їх виділення в окремий підрозділ КК України.

Ключові слова: примітка, класифікація приміток, обов'язкова (нерозривна) прив'язка.

Постановка проблеми. Останнім часом досить актуальною є необхідність забезпечення гармонійної єдності змісту закону і його текстуальної форми. Все більше уваги приділяється питанням законодавчої техніки, дослідженню механізмів текстуального оформлення приписів кримінального права, структуризації законодавчого тексту. На сучасному етапі кодифікації кримінально-правових норм примітки до статей Особливої частини КК України вважаються необхідним їх структурним елементом поряд із частинами та пунктами, в якому передбачаються ознаки диспозиції або гіпотези кримінально-правової норми. Кримінальний кодекс України станом на 1 липня 2011 р. нараховує 60 статей Особливої частини КК України, які містять примітки, що складає 13,4 % від загальної їх кількості.

Питання включення приміток до нормативно-правових актів стало предметом дослідження таких науковців, як С. С. Алексєєв, В. М. Баранов, О. П. Войтович, Т. В. Кашаніна, К. К. Панько, А. І. Сітнікова, М. Сивак, З. А. Тростюк, Т. Г. Хатеневич та ін. Серед них можна виділити як прихильників, так і супротивників використання приміток у кримінальному законі.

Метою цієї статті є визначення юридичної природи примітки та її значення, класифікація приміток та обґрунтування недоцільності їх виділення в окремий підрозділ КК України.

Прихильники включення приміток у нормативно-правові акти зазначають, що примітки використовуються, коли необхідну інформацію неможливо викласти «по ходу справи», тобто без відволікання і без шкоди для суті висловлюваного положення в основній частині нормативного документа¹. К. К. Панько вважає, що примітки виражають певні сторони внутрішньої організації кримінального закону і виступають опорними пунктами в регулюванні суспільних відносин, оскільки вони закріплюють правила, які доповнюють загальні приписи, або містять необхідну інформацію². На думку А. І. Сітнікової, примітки — це супровідні тексти, які розвантажують тексти приписів, сформульованих у статтях Особливої частини, і тим самим виконують роль додаткових текстів, які не тільки пояснюють, а й доповнюють основні тексти в тій частині, яка є проблемною в смисловому або регулятивному відношенні³.

Супротивники, зокрема С. С. Алексєєв, рекомендують не включати примітки до статей у нормативні документи, оскільки на відміну від інших структурних елементів нормативних актів примітки ускладнюють текст⁴. Т. В. Кашаніна, наприклад, вважає, що примітки захаращують, заплутують нормативний документ, погіршують його структуру, розсіюють увагу виконавців, утрудняють засвоєння і користування актами⁵.

На наш погляд, якщо не включати положення, що закріплюються у примітках, до КК, то це перш за все призведе до порушення припису, закріпленого у ч. 3 ст. 3 КК України, згідно з яким злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові

¹ Баранов В. М., Кузнецов А. П., Изосимов С. В., Бокова И. Н., Кондаков Д. С. Примечания в российском праве: Монография. – Н. Новгород, 2005. – С. 11.

² Панько К. К. Методология и теория законодательной техники уголовного права России: Монография. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2004. – С. 190–191.

³ Ситникова А. И. Законодательная текстология и ее применение в уголовном праве: Монография. – М.: Юрлитинформ, 2010. – С. 92.

⁴ Алексєєв С. С. Общая теория права: Учебник. – 2-е изд., перedel. и доп. – М.: Велби, 2008. – С. 464.

⁵ Кашанина Т. В. Юридическая техника: Учебник. – М.: Эксмо, 2007. – С. 118.

наслідки визначаються тільки Кримінальним кодексом України. Якщо ж викласти положення, що містяться у примітках, наприклад у постановках Пленуму Верховного Суду України, вони втратять юридичну силу закону і будуть актами прецедентного тлумачення. Багато в чому суперечливе ставлення до приміток як феномену законодавчого тексту, на наш погляд, обумовлене їх недостатнім науковим дослідженням.

Як зазначає А. І. Сітнікова, наукові класифікації нормативних приміток є формами пізнання, без здійснення яких неможливе створення повноцінних нормативних моделей, позначених терміном «примітка». По суті справи, класифікації приміток мають початкове значення, оскільки виступають як перший етап понятійно-дискусійного моделювання¹.

На підставі діалектичного опрацювання тексту приміток можна виокремити наступні класифікаційні критерії, за якими всі примітки можна об'єднати у певні групи: 1) за змістом; 2) за сферою дії; 3) за побудовою та змістовним видом приміток; 4) за способом формулювання.

І. Проаналізувавши примітки за *змістом*, можна класифікувати їх на такі групи:

1) *примітки-дефініції*, в яких закріплені визначення кримінально-правових понять: «експлуатація людини», «уразливий стан» (пп. 1 та 2 прим. до ст. 149 КК України), «злісне ухилення від сплати коштів на утримання дітей (аліментів) або на утримання непрацездатних батьків» (прим. до ст. 164 КК України), «повторність» (п. 1 прим. до ст. 185, п. 1 прим. до ст. 224, п. 2 прим. до ст. 289, п. 3 прим. до ст. 368, п. 1 прим. до ст. 368³, прим. до ст. 369 КК України), «документи на переказ» (прим. до ст. 200 КК України), «суспільно небезпечне протиправне діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів» (п. 1 прим. до ст. 209 КК України); «бюджетні кошти» (п. 1 прим. до ст. 210 КК України), «воєнізовані формування», «особи, які вчинили дії, передбачені цією статтею» (п. 3 прим. до ст. 232¹ КК України); «збройні формування» (пп. 1 та 2 прим. до ст. 260 КК України), «об'єкти житлово-комунального господарства» (п. 1 прим. до ст. 270¹ КК України), «транспортні засоби» (прим. до ст. 286 КК України), «незаконне заволодіння транспортним засо-

¹ Ситнікова А. І. Вказ. праця. – С. 97.

бом» (п. 1 прим. до ст. 289 КК України), «сутенерство» (п. 1 прим. до ст. 303 КК України), «допінг» (прим. до ст. 323 КК України), «офіційний документ» (прим. до ст. 358 КК України), «службові особи» (пп. 1 та 2 прим. до ст. 364 КК України), «неправомірна вигода» (прим. до ст. 364¹ КК України), «службові особи, які займають відповідальне або особливо відповідальне становище», «вимагання хабара» (пп. 2 та 4 прим. до ст. 368 КК України), «вимагання неправомірної вигоди» (п. 2 прим. до ст. 368³ КК України), «особи, уповноважені на виконання функцій держави» (прим. до ст. 369² КК України), «військові службові особи» (п. 1 прим. до ст. 423 КК України);

2) *примітки-критерії*, в яких визначаються кількісні характеристики суспільно небезпечних наслідків: «великий розмір» (примітки до статей 159¹, 176, п. 3 прим. до статей 185, 188¹, 192, 199, 201–203, 203¹, 205, 206, п. 1 прим. до ст. 207, п. 2 прим. до ст. 209, п. 2 прим. до статей 210, 212, 212¹, 214, 218, п. 2 прим. до статей 224, 227, 229, 233, 239¹, п. 1 прим. до статей 258⁵, 265, 270, п. 2 прим. до ст. 270¹, п. 3 прим. до статей 289, 301, 305, 306, п. 1 прим. до статей 368, 368² КК України), «особливо великий розмір» (прим. до ст. 176, п. 4 прим. до статей 185, 199, п. 2 прим. до ст. 207, п. 3 прим. до ст. 209, п. 3 прим. до статей 210, 212, 212¹, п. 2 прим. до статей 224, 229, 239², п. 2 прим. до статей 258⁵, 270, п. 2 прим. до статей 270¹, 305, п. 1 прим. до статей 368, 368² КК України), «значний розмір», «значна шкода» (прим. до ст. 176, п. 2 прим. до статей 185, 188¹, 192, 197¹, 203¹, 212, 212¹, п. 1 та п. 2 прим. до статей 222¹, 223, 223¹, 225, 229, п. 1 прим. до статей 232¹, 232², п. 3 прим. до статей 289, 354, 361, п. 1 прим. до статей 368, 368² КК України), «істотна шкода» (примітки до статей 182, 248, п. 3 прим. до ст. 364, п. 2 прим. до ст. 423 КК України), «тяжкі наслідки» (п. 3 прим. до ст. 222¹, п. 2 прим. до ст. 232¹, п. 4 прим. до ст. 364, п. 2 прим. до ст. 423 КК України);

3) примітки особливої дії, в яких указується на розширення меж кримінально-правової заборони (п. 3 прим. до ст. 149 та п. 2 прим. до ст. 303 КК України).

II. За *сферою дії* примітки до статей Особливої частини КК України можна класифікувати на окремі та комплексні. На сферу поширення дії примітки або прямо вказує законодавець, або про це можна зробити висновок на підставі її тлумачення. Виходячи з ана-

лізу приміток, сферу дії більшості з них прямо зазначено законодавцем. Так, формулювання «у цій статті», «передбачена цією статтею», «відповідно до цієї статті», «дії, передбачені цією статтею», «за цієї статтею», «відповідно до частини... цієї статті» демонструють поширення дії примітки лише на конкретну статтю або її частину (окремі примітки). Це, наприклад, примітки до статей 159¹, 188¹, 192, 199, 289 КК України та ін. Комплексний характер мають примітки, які поширюють дію на декілька статей одного розділу (наприклад, примітки до ст. 176, п. 2 та п. 3 прим. до статей 210, 218, 265, 361 КК України та ін.), на всі статті розділу (прим. до ст. 305 КК України) та на декілька статей різних розділів (п. 2 прим. до ст. 149 КК України). Законодавець прямо вказує сферу дії зазначених приміток, застосовуючи формулювання «у статтях...», «відповідно до статей...», «...», що застосовується в цьому розділі». У випадках, якщо законодавець у тексті примітки не використав зазначені вище формулювання, висновок про поширення дії останньої можна зробити на підставі її тлумачення. Наприклад, у примітках до статей 200, 260 та 323 КК України відсутня вказівка на сферу їх дії, проте закріплені в них поняття «документи на переказ», «воєнізовані та збройні формування», «допінг» крім цих статей у кримінальному законі більше не зустрічаються, що вказує на окремий характер зазначених приміток. Натомість примітка до ст. 209 КК України закріплює поняття «суспільно небезпечне протиправне діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів», яке хоча і зустрічається лише в ст. 209 КК України, проте законодавець прямо вказує на сферу дії примітки, застосовуючи формулювання «відповідно до цієї статті». Отже, на наш погляд, доцільно було б законодавцеві у примітках до статей 200, 260, 323 застосувати формулювання «у цій статті», «відповідно до цієї статті», «за цієї статтею», що прямо визначило б сферу дії цих понять.

У примітках до статей 201, 203¹, 207, п. 2 та п. 3 прим. до статей 209, 212, 212¹, 214, 223, 225, 227, 258⁵, п. 1 прим. до статей 368, 368² КК України законодавець визначає розмір шкоди, спричиненої діянням, указуючи ознаки суспільно небезпечного діяння замість формулювань «великим розміром у цій статті», «дії, передбачені цією статтею, вважаються вчиненими у великому розмірі» тощо. Так, у примітці до ст. 201 КК України зазначено: «Контрабанда товарів вважається вчиненою у великих розмірах, якщо...».

Щодо приміток до статей 202, 203, 205, 206, 229, 270, п. 2 прим. до ст. 270¹, 301, 306 КК України, то законодавець не тільки не застосовує формулювань, які вказують на сферу дії примітки, а також не вказує ознак суспільно небезпечного діяння, зазначаючи лише розмір отриманого доходу (примітки до статей 202, 203, 301 КК України), розмір шкоди (примітки до статей 205, 206, 229, 270, п. 2 прим. до ст. 270¹ КК України), розмір коштів (прим. до ст. 306 КК України), з яким пов'язано протиправне діяння. Так, у примітці до ст. 306 зазначено: «Під великим розміром слід розуміти кошти, сума яких становить...». Відповідно те, що ці кошти здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів можна дізнатися лише з диспозиції ст. 306 КК України. Це також визначає примітку як складову частину статті, бо окремо така примітка не має можливості існувати. Натомість у примітці до ст. 188¹ КК України законодавець, не вказуючи ознак протиправного діяння, зазначає: «шкода, передбачена цією статтею, визнається значною, якщо...».

Шляхом тлумачення також можна визначити сферу дії п. 1 прим. до ст. 210, п. 2 та п. 4 прим. до ст. 368, п. 1 прим. до ст. 423 КК України. Проаналізувавши всі статті Особливої частини КК України, термін «бюджетні кошти» (п. 1 прим. до ст. 210 КК України) зустрічається лише у статтях 210 та 211 КК України, термін «службові особи, які займають відповідальне або особливо відповідальне становище» (п. 2 прим. до ст. 368 КК України) — у статтях 368, 369 та 382 КК України, термін «вимагання хабара» (п. 4 прим. до ст. 368 КК України) — у статтях 368 та 369, термін «військові службові особи» (п. 1 прим. до ст. 423 КК України) — у статтях 410, 423–426 КК України. Натомість законом від 07.04.2011 ст. 358 КК було викладено у новій редакції, у примітці до якої законодавець закріпив поняття «офіційний документ» та застосував формулювання «у цій статті та статтях 357 і 366 цього Кодексу», прямо вказавши на сферу дії останньої. Відповідно доцільно було б, на наш погляд, застосувати у примітках до зазначених статей формулювання «у статтях...», «відповідно до статей...», які б вказали на сферу їх дії.

До недавнього часу дискусію серед науковців викликало питання щодо сфери дії поняття «службова особа». Протиріччя виникали щодо визначення примітки до ст. 364 КК України, у якій закріплено

вказане поняття, «загальною, яка поширює свою дію на всі статті, в яких використовується термін “службова особа”» (так, зокрема, зазначає З. А. Тростюк)¹, та природи примітки як структурного елементу ст. 364 КК, яка виконує роль додаткового тексту і має прив’язку до певного кола статей, що вказує на комплексний характер останньої. Законодавець подолав зазначені протиріччя шляхом доповнення ст. 18 КК України частинами 3 і 4, в яких закріпив загальне визначення поняття «службова особа», та внесенням змін у примітку до ст. 364 КК: у п. 1 надається визначення поняття «службова особа» і вказано сферу його дії: «у статтях 364, 365, 368, 368², 369 цього Кодексу», а п. 2 дублює текст ч. 4 ст. 18 КК (зміни в ред. від 07.04.2011 р. // Голос України. — 15.06.2011. — № 107).

Єдиним на сьогодні поняттям, що зустрічається у кримінальному законі у різних його розділах, є поняття «уразливий стан»: у ст. 149 (розд. III), у ст. 258¹ (розд. IX) та у ст. 303 (розд. XII) КК України. Законодавець визначає ознаки та сферу дії поняття у п. 2 прим. до ст. 149 КК наступним чином: «У статтях 149 та 303 цього Кодексу під уразливим станом особи слід розуміти...». У зв’язку із зазначеним виникають наступні труднощі. По-перше, законодавець, розкриваючи поняття уразливого стану, вказує його загальні ознаки (зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин), що надає змогу застосувати ці ознаки і до поняття «уразливий стан», що міститься у ст. 258¹ КК України. Відповідно існує потреба у внесенні змін до п. 2 прим. до ст. 149 КК України. По-друге, використавши також у тексті статей 258¹ та 303 КК термін «уразливий стан», законодавець не відсилає до п. 2 прим. до ст. 149 КК України для визначення його ознак. Те, що зазначений термін зустрічається у кримінальному законі лише тричі у трьох різних розділах, може призвести до необізнаності користувача про його закріплення у разі звернення ним до статей 258¹ та 303 КК,

¹ Тростюк З. А. Юридична природа та перспективи використання приміток у Кримінальному кодексі України // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2009. – № 4. – С. 304.

оминувши ст. 149 КК України. Отже, на наш погляд, доцільно було б викласти у примітках указаних статей окремим пунктом, наприклад, наступним чином: «Визначення поняття “уразливий стан” зазначено у п. 2 примітки до ст. 149 цього Кодексу».

Як бачимо, законодавець у різних випадках указує або не вказує сферу дії примітки. З урахуванням того, що у більшості приміток прямо зазначено сферу їх дії та для зручності з визначенням останньої, доцільно було б, на наш погляд, указувати на неї законодавцем у тексті приміток.

III. За *побудовою* примітки можна класифікувати на прості та складні. Прості відповідно мають просту структуру, тобто складаються з однієї частини (примітки до статей 159¹, 164, 176, 182, 188¹, 192, 197¹, 199–203, 203¹, 205, 206, 212, 212¹, 214, 218, 223, 223¹, 225, 227, 229, 232², 233, 239¹, 239², 248, 265, 270, 286, 301, 305, 306, 323, 354, 358, 361, 364¹, 368², 369, 369² КК України), а складними слід визнати примітки, які мають декілька окремих складових (пунктів): примітки до статей 149, 185, 207, 209, 210, 222¹, 224, 232¹, 258⁵, 260, 270¹, 289, 303, 364, 368, 368³, 423 КК України. У свою чергу, серед складних приміток за змістовним видом можна виділити однотипові та багатотипові. В однотипових примітках у різних частинах використовується один їх змістовний вид. Так, пп. 1, 2 та 3 прим. до ст. 222¹ є примітками-критеріями, які визначають значний розмір (п. 1), значну шкоду (п. 2) та тяжкі наслідки, що може спричинити діяння, передбачене ст. 222¹ КК України. До однотипових також належать примітки до статей 207, 258⁵, 260, 368³ КК України. У різних складових багатотипових приміток законодавець поєднує різні змістовні види (примітки до статей 149, 185, 209, 210, 224, 232¹, 270¹, 289, 303, 364, 368, 423 КК України). Так, наприклад, пп. 1 та 2 прим. до ст. 149 КК України є примітками-дефініціями, а п. 3 — приміткою особливої дії; п. 1 прим. до ст. 185 КК України є приміткою-дефініцією, а п. 2, п. 3, п. 4 — примітками-критеріями.

IV. За *способом формулювання* примітки можна класифікувати на описові, відсилочні, бланкетні, відсилочно-бланкетні та змішані (комбіновані). В описових примітках у повному обсязі вказуються істотні ознаки кримінально-правового поняття, уточнюється вартість предмета, розмір шкоди чи інші ознаки об'єктивної сторони

відповідного складу злочину, розширюються межі кримінально-правової заборони. Відсилочна примітка для з'ясування відповідного поняття відсилає до іншої статті Особливої частини КК України (п. 1 прим. до ст. 185, п. 1 прим. до ст. 209, п. 1 прим. до ст. 224, п. 2 прим. до ст. 289, п. 3 прим. до ст. 368, п. 1 прим. до ст. 368³, прим. до ст. 369 КК України). Так, у п. 1 прим. до ст. 209 КК України для з'ясування змісту поняття «суспільно небезпечне протиправне діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів» необхідно визначити відсутність ознак складів злочинів, передбачених статтями 207, 212 і 212¹ КК України. Бланкетні примітки для визначення конкретних ознак поняття або розміру предмета злочину відсилають до нормативно-правових актів інших галузей права (примітки до статей 305, 323 та 369² КК України) Так, у примітці до ст. 369² КК зазначено, що для визначення кола осіб, уповноважених на виконання функцій держави, необхідно звернутися до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». Відсилочно-бланкетним, тобто таким, що відсилає і до статті кримінального закону, і до нормативно-правового акта іншої галуззі права, є п. 2 прим. до ст. 368 КК України (відсилає до п. 1 прим. до ст. 364 та до Закону України «Про державну службу»). Змішаний (комбінований) характер має примітка до ст. 368 КК України, у якій п. 1, п. 3, п. 4 є описовими, а п. 2 є відсилочно-бланкетним.

Науковцями (зокрема, З. А. Тростюк) неодноразово порушувалося питання про необхідність виділення приміток у самостійний структурний підрозділ КК України. Таке нововведення, на наш погляд, є недоцільним. По-перше, з огляду на думку більшості науковців примітка є структурним елементом статті поряд із частинами та пунктами. Так, на думку К. К. Панько, примітка є формою конкретизації основного змісту закону, входить до його структури і «автономно, без супровідної юридичної норми, не функціонує»¹. Т. Г. Хатеневич зазначає, що норми, які закріплені у примітках, визначають особливі положення, що належать лише до окремих конкретних видів злочинів, і регулюють у зв'язку з цим лише певну групу або вид суспільних відносин з урахуванням властивих їм

¹ Панько К. К. Методология и теория законодательной техники уголовного права России: Монография. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2004. – С. 187.

особливостей¹. По-друге, аналіз усіх приміток Особливої частини КК України надає змогу зробити висновок про відсутність у кримінальному законі загальних приміток, які б поширювали свою дію на всі статті Особливої частини КК України, та наявність у ньому лише окремих та комплексних приміток. По-третє, більшість приміток у КК України є багатотиповими, тобто такими, в яких окремі складові примітки поєднують різні змістовні види. Вищевказане надає змогу визнати неможливим виділення приміток в окремий підрозділ КК України, адже вони мають обов'язкову (нерозривну) прив'язку до відповідної статті або статей КК.

Висновок. Головне призначення приміток полягає у винесенні за межі основного тексту закону додаткових відомостей, що можуть ускладнити текст у композиційному та змістовному відношеннях. Примітки, включені законодавцем до кримінального закону, є необхідними елементами, бо вони не тільки покращують структурну організацію КК, а й підвищують якість кримінального закону в цілому, бо ієрархічна побудова нормативного матеріалу полегшує та спрощує сприйняття, освоєння і застосування кримінально-правових приписів.

Висновки та пропозиції, що викладені в цій статті, можуть слугувати підґрунтям для подальших досліджень питань використання приміток у Кримінальному кодексі України.

В статье рассматриваются вопросы определения юридической природы примечания и его значения, осуществляется классификация примечаний и обоснование целесообразности их выделения в отдельный раздел УК Украины.

The questions of determination of legal nature of note and its value are examined in the article, classification of notes and ground of pointlessness of their selection come true in the separate division of Criminal Code of Ukraine.

Рекомендовано до опублікування на засіданні сектору дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю ІВПЗ НАПрН України (протокол № 1 від 25 січня 2012 р.).

*Рецензент — кандидат юридичних наук, професор
В. І. Тютюгін.*

---

¹ Хатеневич Т. Г. Примечание как форма закрепления определенных норм в Особенной части УК // Від громадянського суспільства – до правової держави: Тези III міжнар. наук.-практ. конф. (24 квіт. 2008 р.). – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – С. 346.